

УДК 378.637.016:78(043.3)

О. В. Єременко

Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка

КОНЦЕПТУАЛЬНІ АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ МАГІСТРІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

У публікації висвітлено теоретико-методологічні основи підготовки магістрів музичного мистецтва в педагогічних університетах. Розкрито сутність і проаналізовано теоретичні підходи до підготовки фахівців із музичного мистецтва. Підкреслюється, що підготовка магістрів музичного мистецтва ґрунтується на теоретичних ідеях щодо національної парадигми підготовки фахівців із музичного мистецтва, гуманістичної основи музичного навчання, аксіологічних підходів до навчання музикантів-педагогів, екзистенційно-емоційного напрямку мистецького навчання та його акмеологічної спрямованості, а також прогностичних орієнтирів фахової підготовки. Обґрунтовано провідні узагальнені позиції щодо визначеної ролі консолідаційного підходу як теоретичної основи означеної підготовки.

Ключові слова: *магістри музичного мистецтва, консолідаційний підхід, музично-фаховий, педагогічно-практичний, науково-дослідницький напрями підготовки.*

Постановка проблеми. Сучасні модернізаційні підходи у вітчизняній освіті, пов'язані з процесами глобалізації, розширенням і поглибленням міжнародних контактів, забезпечуються впровадженням гуманістичних пріоритетів, опорою на національні засади розвитку освіти, актуалізацією особистісно-соціальних підходів до навчання, дотриманням принципу культуровідповідності навчання, досягненням оптимального балансу між пізнавальною, оцінювальною, творчою сферами навчальної діяльності студентів.

Вирішальну роль у реалізації цих завдань відіграє процес удосконалення освіти у вищій школі з метою формування спеціалістів, які володіють глибокими фундаментальними й спеціальними знаннями та здатні до самостійно-творчої діяльності. Усе це зумовлює необхідність актуалізації цілого комплексу питань, які стосуються здійснення змістово-організаційних заходів і їх теоретико-концептуального супроводу.

Аналіз актуальних досліджень. Проблема професійної підготовки знайшла глибоке й систематизоване втілення в науковій літературі. А саме: методологічні засади освіти як культуротворчого процесу відображені в наукових концепціях В. Андрущенко, Г. Балла, О. Глузмана, О. Олексюк, О. Шевнюк та ін.; положення педагогічної науки щодо проблеми педагогічного професіоналізму розроблені в наукових працях В. Бондаря, Н. Гузій, І. Зязюна, А. Капської, О. Мороза, С. Сисоєвої та ін. Провідні аспекти підготовки педагогів мистецького профілю закладені дослідженнями Е. Абдулліна, Б. Целковнікова, Г. Падалки, Б. Орлова, О. Рудницької, О. Щолокової та ін.

Однак, у пошуках адекватних вимогам часу технологій навчання педагогіка ще має резерви щодо з'ясування теоретико-методологічних основ підготовки фахівців магістерського рівня.

Мета статті – розкрити пріоритетні концептуальні положення, на яких ґрунтується процес підготовки магістрів музичного мистецтва в педагогічних університетах.

Виклад основного матеріалу. Слід підкреслити, що сучасні теоретико-методологічні підходи до підготовки фахівців у галузі мистецької педагогіки впливають на вибір педагогічних стратегій і методів навчання. З огляду на те, що методологічні засади в системі освіти розуміються як найзагальніші концептуальні положення, дія яких поширюється на всю педагогічну діяльність [2, 42], ми визначаємо методологічні засади означеної підготовки як систему узагальнених теоретичних знань, що виконують роль провідних концептуальних позицій, на яких ґрунтується процес підготовки магістрів музичного мистецтва. Обґрунтування методологічного плюралізму уможлиблює визначення провідних методологічних засад у теорії та практиці підготовки фахівців музично-педагогічного профілю, а саме: національна парадигма підготовки фахівців із мистецтва; гуманістична основа музичного навчання; аксіологічні підходи до навчання музикантів-педагогів; екзистенційно-емоційний напрям мистецького навчання та його акмеологічна спрямованість, а також прогностичні орієнтири підготовки фахівців.

Національна парадигма підготовки фахівців із мистецтва як діалектики особливого й загального в культурі забезпечує соціалізацію майбутніх фахівців, засвоєння ними національної та загальнолюдської культури й передбачає розвиток їх ціннісних орієнтацій у напрямі

опанування національної культури, а також застосування в навчальному процесі на рівні художнього пізнання, поряд із творами світового мистецтва, національної музики. Як підкреслює Г. М. Падалка, в умовах оновлення змісту вищої мистецької освіти розвиток ціннісних орієнтацій майбутніх фахівців соціокультурної сфери неможливий поза глибоким усвідомленням національних витоків художньої культури [2, 16].

Аналіз наукової літератури доводить, що національні орієнтири в навчальному процесі є важливою умовою соціалізації майбутніх фахівців, засвоєння ними національної та загальнолюдської культури й передбачають формування аксіологічного досвіду вихованців у національному контексті, що уможлиблює формування їх художнього досвіду в такій площині, координатами якої виступають художні цінності [4, 66–67].

З'ясування цього завдання передбачає залучення магістрів до усвідомленого цілеспрямованого охоплення зразків національної культури з точки зору їх ціннісного ставлення до художніх явищ. Крім того, осягнення магістрантами «жанрово-стильового й емоційно-тонального розмаїття» [2, 67] забезпечує цілісний педагогічний підхід до опанування національного в мистецтві; упровадження в навчальний процес національних зразків мистецтва в єдності з високохудожніми творами світового мистецтва, що забезпечується реалізацією національно-стильового підходу в навчальний процес із мистецьких дисциплін у магістратурі. Із цих позицій науковці стверджують, що широке охоплення національної музики й систематизація музичного матеріалу за історико-стильовими ознаками, спонукання сучасників освітнього процесу до емпатійно-емоційного переживання української музики, втілення порівняльних підходів до усвідомлення національно-стильових ознак музичних творів, упровадження елементів композиторської творчості на національній основі в процес навчання магістрів мистецтва визначають основні орієнтири забезпечення національно-стильових засад пізнання української музики.

Отже, розвиток національної культури тлумачиться нами як процес урівноваження, взаємозв'язку загальнолюдських і національних цінностей, традицій, надбань. Крім того, національна культура магістрів мистецтва передбачає осягнення всесвітньої мистецької спадщини на основі художнього пізнання національних витоків мистецьких образів. Це означає, що «універсально-загальнолюдське містить у собі індивідуально-національне» [2, 66].

Вивчення й аналіз педагогічних надбань теоретиків і практиків освіти уможлиблює розуміння нами *гуманістичної основи музичного навчання* в контексті формування ціннісного ставлення магістрантів до мистецтва, до педагогічної та науково-дослідницької діяльності, їх здатності до глибокого переживання людських цінностей, утілення в художніх образах і адекватної оцінки мистецьких здобутків у інтерпретації музики, наслідків викладацької діяльності й результатів науково-дослідницьких пошуків.

Висвітлення в літературі сутнісних рис гуманістичного підходу (І. Бех, Є. Бандаревська, І. Зязюн, Г. Падалка, О. Ростовський, В. Сластьонін, Є. Шиянов, В. Шульгіна та ін.) уможлиблює нашу спробу виявити й дослідити особливості залучення студентів магістратури музично-педагогічного профілю до опанування гуманістичних орієнтирів у процесі навчання.

У галузі мистецької освіти, за твердженням Г. Падалки, принцип гуманізації є стрижневим, оскільки сфера мистецького навчання має передбачати реалізацію виховного потенціалу мистецтва. На думку науковця, гуманізація мистецької освіти безпосередньо торкається питань забезпечення художнього розвитку вихованців на матеріалі мистецьких творів, у яких людське життя трактується як найвища цінність. Гуманістичний принцип мистецької освіти реалізується в процесі формування особистості, здатної адекватно сприймати загальнолюдські цінності [2, 3–6]. Науковець наголошує на необхідності розвитку духовної культури викладача мистецьких дисциплін як «особистісно-професійного утворення, сутністю якого виступає здатність до усвідомлення й творення мистецтва з позицій гуманізму, а також розповсюдження, поширення цього підходу в учнівському середовищі» [2, 6].

О. Ростовський розглядає гуманізацію освіти як провідний критерій успішності навчального процесу у вузі. Як не можна гуманізувати школу, не залучаючи дітей до мистецтва на рівні з предметами, що розвивають їх раціональну сферу, так і не можна гуманізувати музично-педагогічну освіту не розвиваючи у студентів художньо-образне бачення світу, досвід емоційно-ціннісного ставлення до творів мистецтва [3, 9].

Вивчення й аналіз педагогічних надбань теоретиків і практиків освіти уможлиблює розуміння нами гуманістичної спрямованості підготовки студентів магістерського рівня як актуалізації теоретичного й

методичного досвіду в контексті особистісно спрямованого навчання, що забезпечується реалізацією оцінного ставлення вихованців до музичних явищ із позицій духовних цінностей, удосконаленням індивідуалізованих форм навчання, підготовкою учасників навчально-виховного процесу до діалогічної взаємодії.

Аксіологічні підходи до навчання музикантів-педагогів розглядаються в контексті формування їх духовної культури, що передбачає розширення мистецької обізнаності магістрів, їх здатність до глибокого переживання духовних цінностей, утілених у художніх образах, спроможність до самостійної оцінки життєвих і мистецьких цінностей, здатність до духовної самореалізації в мистецько-педагогічній діяльності.

Аналіз наукової літератури дає уявлення про сучасний стан розробленості проблеми як у цілому, так і в окремих її аспектах. Висвітлення питань змісту й типології цінностей, значення їх як чинників функціонування суспільства з точки зору філософів (А. Здравомислов, М. Каган, Б. Чагін) уможливорює з'ясування факторів, які впливають на формування аксіологічних установок. Варіативність застосування аксіологічних тенденцій у педагогіці забезпечується багатоаспектністю та різноспрямованістю підходів до розуміння й класифікації цінностей. Так, духовні цінності досліджуються в концепціях І. Беха, В. Дряпкі, провідні аспекти педагогічного професіоналізму крізь призму формування його ціннісних основ розроблено в наукових працях Є. Бондаревської, В. Сластьоніна, Є. Шиянова. Проаналізовані результати наукових пошуків із питань музикознавства, психології художньої творчості (Б. Асаф'єв, О. Костюк, В. Медушевський, Є. Назайкінський) покладено в основу обґрунтування концепції впливу різних видів і жанрів музичного мистецтва на формування ціннісних орієнтацій особистості в художній сфері. Дослідження змісту й основних компонентів ціннісних орієнтацій юнацтва в художній сфері (О. Олексюк, Г. Падалка, Р. Шульга) сприяють забезпеченню необхідної спрямованості навчального процесу в галузі музично-педагогічної освіти.

Одним із провідних методологічних орієнтирів виступає *екзистенційно-емоційна спрямованість мистецького навчання* в магістратурі. Екзистенційно-антропологічні позиції світогляду, що увібрали в себе найважливіші риси української ментальності (кордоцентризм, свобода, індивіда, антеїзм, екзистенціалізм, прагнення до самопізнання і самореалізації) стали підґрунтям у розробці провідних орієнтирів

мистецького навчання з точки зору екзистенції. Аналіз наукових джерел уможливорює розуміння нами екзистенції як життєвого досвіду, що наповнюється емоціями, які активізують внутрішній світ людини в напрямі поєднання прагнення до самопізнання, саморозуміння з особистісними якостями; з емоційністю.

Дослідження екзистенційно-емоційних процесів у музичній педагогіці базується на сучасних психологічних теоріях емоцій, у яких розглядається єдність «афекту й інтелекту», пізнавальних емоційних способів освоєння дійсності. Теорія емоцій як особливої цінності (Б. Додонов) визнає за емоціями функцію оцінювання зовнішнього та внутрішнього світу. На основі концепції спрямованості особистості на переживання певних емоцій як цінності (Б. Додонов) у нашому дослідженні однією з провідних теоретичних положень виступає думка щодо емоційної насиченості навчально-виховного процесу в магістратурі музично-педагогічного профілю, що виявляється в орієнтації майбутнього фахівця на певні переживання, які надають додаткової цінності мистецьким явищам і музично-педагогічній діяльності, що їх викликають.

Вищезазначене пов'язане з окресленням можливостей герменевтичного підходу в мистецькій педагогіці, «який передбачає емоційно-ціннісне тлумачення мистецтва з урахуванням соціально-культурних традицій, а також особистісного художньо-творчого досвіду суб'єкта» [2, 263]. Герменевтичний підхід у процесі навчання магістрів мистецтва забезпечує активізацію самостійного оцінного ставлення вихованців до мистецьких образів, залучення їх до уявного діалогу з автором твору, до виявлення особистісного смислу спілкування з мистецтвом.

Отже, екзистенційно-емоційний напрям мистецького навчання передбачає забезпечення емоційної насиченості навчального процесу в магістратурі музично-педагогічного профілю й виявляється в орієнтації майбутнього фахівця на необхідність активного переживання мистецьких явищ у музично-педагогічній діяльності. Доведено, що педагогічна детермінація художньо-навчального процесу має неодмінно враховувати як усвідомлювальні, так і неусвідомлювальні мистецькі дії учасників навчання.

Суттєвим аспектом теоретичних засад підготовки магістрів музичного мистецтва в контексті модернізації освіти є дослідження її *акмеологічних перспектив*. Реалізація акмеологічного підходу до професійної підготовки майбутніх учителів, за твердженням А. Козир, здійснюється засобами

застосування акмеологічних освітніх технологій, адже вони сприяють активізації внутрішнього потенціалу студентів (мотиваційно-цільової сфери їх особистості; здібностей, вольових якостей, самосвідомості) як умови сходження особистості до свого акмерівня. Специфіка акмеології, відносно інших наук про людину, полягає в тому, що вона досліджує весь життєвий і професійний шлях особистості. Акмеологія вивчає проблеми вдосконалення, корекції професійної діяльності й виходить з того, що вершин професіоналізму та майстерності людина досягає сама, коли професійна діяльність особистості відіграє провідне місце в її долі [1, 118].

Отже, узагальнення наукового доробку дає підстави стверджувати, що акмеологічна спрямованість навчання передбачає орієнтацію навчально-пізнавальної, оцінювально-інтерпретаційної та творчо-продуктивної діяльності магістрантів на досягнення досконалості в музичному виконавстві й педагогічній праці, а також результативності в науково-дослідницькій роботі. Акмеологічне спрямування підготовки магістрів тлумачиться нами як процес формування не лише їх здатності до оптимального застосування основних принципів і технологій у майбутній діяльності, а й глибокого усвідомлення загальнокультурного досвіду людства на особистісному рівні в умовах розвитку мотивації, що орієнтує магістрантів на самовдосконалення. Визначення акмеологічних підходів тісно пов'язане з обґрунтуванням *прогностичних тенденцій* магістерської підготовки.

Прогностичні орієнтири підготовки фахівців у сфері музичної педагогіки застосовуються нами відповідно до нових вимог розвитку освіти в напрямі активізації особистісно-соціального підходу, сутність якого полягає в забезпеченні професійної самореалізації окремої особистості як члена громадянського суспільства України.

На вищезазначених теоретичних ідеях ґрунтується положення щодо провідної ролі консолідаційного підходу в системі підготовки магістрів музично-педагогічного профілю. Із цих позицій, центральною ланкою забезпечення ефективності підготовки магістрів музичного мистецтва виступає впровадження консолідаційного підходу, що забезпечує взаємодію музично-фахового, педагогічно-практичного, науково-дослідницького напрямів навчання за умови збереження змісту кожного з них. Кожен із цих рівнозначущих напрямів, відзначаючись власною специфікою, характеризується внутрішньою спорідненістю та тяжіє до взаємодоповнення, взаємозумовленості й співіснування.

Підкреслимо, що стратегію розбудови теоретичних засад підготовки фахівців із музичного мистецтва в магістратурі педагогічних університетів характеризує трактовка цілого, що складається із рівнозначущих, функціонально детермінованих елементів. Консолідована взаємодія, принципів якої ми дотримуємося, визначає в нашому випадку не підпорядковане поєднання компонентів підготовки, а паритетний (не конгломеративний) аспект функціонально зумовленого їх буття. Системність при такому підході визначається не порядковою залежністю компонентів, а тлумаченням їх як функціонально цілісної єдності.

У традиційних поглядах щодо забезпечення магістерської підготовки відбивається пріоритетне, системоутворююче значення науково-дослідницького напрямку. Утім, зауважимо, що такий підхід руйнує мистецькі підвалини підготовки фахівців вищого освітньо-кваліфікаційного рівня в системі музично-педагогічної освіти. Безперечно, якби йшлося про підготовку магістрів у галузі науки або про підготовку викладачів наукових дисциплін (фізики, математики, біології тощо) надання науково-дослідницькому напрямку підготовки домінантного значення було б цілком виправдано. Проте, коли ж ідеться про підготовку фахівців *мистецтва*, вважаємо за доцільне підкреслити, що фахова музична підготовка не може інтерпретуватися як нижча за рангом, підпорядкована науково-дослідницьким пріоритетам навчального процесу. Так, важко уявити собі магістранта, фахівця вищого рівня в галузі музичного мистецтва, який не був би спроможний виконати твір, або міг би гірше продемонструвати музику у власному виконанні, ніж дати науково-методичне описання виконавських підходів, чи був би кращим дослідником, ніж виконавцем, краще «писав», ніж «грав» або «співав» тощо.

До того ж, педагогічний напрям у контексті цілісного процесу підготовки фахівців із музичного мистецтва в магістратурі, за нашим переконанням, також не має права поступатися місцем ні виконавському, ні дослідницькому, оскільки в майбутній педагогічній діяльності фахівців вищого освітньо-кваліфікаційного рівня (а саме, до такої діяльності готують магістрантів у педагогічних університетах), викладацька майстерність є не менш значущою, ніж інші напрями підготовки. Вищезазначене дає можливість підкреслити, що консолідаційний підхід «цементує», забезпечує цілісність системи підготовки магістрів музично-педагогічного профілю на основі функціональної вираженості кожного з визначених напрямів – дослідницького, педагогічного, музичного.

Висновки. Узагальнюючи вищерозглянуті позиції, доцільно сформулювати висновок щодо своєчасності та необхідності розробки обраної проблеми. У статті висвітлено теоретичне підґрунтя підготовки фахівців із музичного мистецтва та її концептуальні засади. Матеріал, викладений у статті засвідчує необхідність подальшого розроблення означеної проблеми у напрямках визначення шляхів забезпечення конкурентноспроможності фахівців магістерського рівня в процесі професійної підготовки; специфіки формування музично-виконавської культури магістрів; методики формування педагогічної майстерності магістрів музичного мистецтва; теоретико-методичних засад розвитку дослідницьких умінь у магістрів музичного мистецтва тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Козир А. В. Професійна майстерність учителів музики : теорія і практика формування в системі багаторівневої освіти : [монографія] / А. В. Козир. – К. : Вид-тво НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2008. – 380 с.
2. Падалка Г. М. Педагогіка мистецтва (теорія і методика викладання мистецьких дисциплін) / Г. М. Падалка. – К. : Освіта України, 2008. – 274 с.
3. Філософія : підручник для вищої школи / за ред. В. Г. Кременя, М. І. Горлача. – Х. : Прапор, 2004. – 736 с.
4. Сидоренко В. К. Основи наукових досліджень : навч. посібник для вищих педагогічних закладів освіти / В. К. Сидоренко, П. В. Дмитренко. – К. : РНЦ «ДІНІТ», 2000. – 259 с.

РЕЗЮМЕ

О. В. Еременко. Концептуальные аспекты подготовки магистров музыкального искусства

В публикации освещены теоретико-методологические основы подготовки магистров музыкального искусства в педагогических университетах. Раскрыта сущность и проанализированы теоретические подходы к подготовке специалистов по музыкальному искусству. Подчеркивается, что подготовка магистров музыкального искусства основывается на теоретических идеях по национальной парадигме подготовки специалистов по музыкальному искусству, гуманистической основы музыкального обучения, аксиологических подходов к обучению музыкантов педагогов, экзистенциально-эмоционального направления художественного обучения и его акмеологической направленности, а также

прогностических ориентиров профессиональной подготовки. Обоснованы ведущие обобщенные позиции по определенной роли консолидационного подхода как теоретической основы обозначенной подготовки.

Ключевые слова: *магистры музыкального искусства, консолидационный подход, музыкально-профессиональный, педагогически-практический, научно-исследовательский направления подготовки.*

SUMMARY

O. Yeremenko. Conceptual aspects of professional training of Music Masters

The theoretical and methodological foundations of music masters teaching universities are highlighted in the article. The essence and theoretical approaches to music training are analyzed. The author underlines that training of music masters based on theoretical ideas about the national paradigm of music training, humanistic foundations of music education, axiological approaches to teaching musicians, teachers, existential-emotional learning and artistic direction of its acmeological orientation and also prognostic guidance of professional training.

National training paradigm of art provides socialization of future professionals assimilation of national and universal culture includes the development of their value orientations toward mastery of the national culture and application artistic knowledge in the classroom, along with the works of world art, national music. The development of national culture is interpreted as a process of equilibration, the relationship of human and national values, traditions and values.

The humanistic basis for music education forms valuable attitude to art, teaching and research activities, their ability to experience deep human values, implementation artistic images and adequate assessment of artistic achievement in music interpretation, the effects of teaching and research outcomes research. Axiological approaches to teaching musicians are considered in the context of their spiritual culture.

Existential and emotional art direction learning involves providing emotional intensity of the educational process in the magistrates of musical and pedagogical orientation. In the future we need active professional experience of artistic phenomena in musical and educational activities.

Acmeological orientation training involves orientation of teaching and learning, evaluative, interpretative and creative-productive activity undergraduates to achieve excellence in musical performance and educational work and effectiveness in scientific research. Forward orientation training in musical pedagogy used by us in accordance with the new requirements of education towards personal and social revitalization approach, the essence of which is to provide professional self-realization of the individual as a member of civil society in Ukraine.

Generalized leading positions on certain roles consolidation approach as a theoretical framework definite training are provided in the article.

Key words: *music masters, consolidation approach, musical and professional, pedagogical and practical, scientific and research areas of training.*